

ВИРАЖЕННЯ ЕКЗИСТЕНЦІОНАЛЬНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В ЕКСПЛІКАЦІЙНИХ СТРУКТУРАХ АНГЛІЙСЬКОГО КОЛОКВІАЛЬНОГО СИНТАКСИСУ

У статті аналізується можливість виникнення жартівливого або іронічного тону як засобу вираження особистого ставлення учасників КА до теми розмови.

Тема розмови та спосіб її подання в процесі спілкування надають можливість різнобічного аналізу учасників комунікативного акту (КА). Ми можемо робити певні висновки про їх обізнаність з цієї теми, ступінь особистої зацікавленості та причетності до неї, характер їх взаємовідносин. Вербальна організація розумової діяльності комуніканта дає уявлення про його соціальну належність, його інтелектуальний розвиток, досвід мовленнєвого спілкування. Поведінка мовця, що включає в себе вербальні/ невербальні дії, відображає його емоційний статус у ході КА.

Слід зазначити ще один екстралінгвістичний фактор, який виявляється суттєвим у ході аналізу способу подання теми в діалозі. Мається на увазі ставлення учасників КА до теми розмови, тобто екзистенціональна модальність з притаманними їй різновидами "серйозно", "жартома", "іронічно" [1: 91]. Нас цікавить можливість виникнення жартівливого або іронічного тону, його взаємодія або несумісність з серйозним ставленням до предмету мовлення, а також структурно-синтаксичні особливості вербальної реалізації цієї підсистеми діалогічної модальності.

Існує ряд умов та правил, яких потрібно дотримуватись у процесі мовленнєвої взаємодії, якщо комуніканти зацікавлені в уведенні та підтримуванні жартівливо-іронічного тону в діалозі [2: 75-78]. Серед них необхідно виділити в першу чергу обмеження соціального характеру, що значно впливає на саму можливість виникнення модальності "жартома", "іронічно". Якщо комунікативний і соціальний статус співрозмовників допускає використання іронічних висловлювань, то вони надають процесу спілкування додаткового підтексту та значення. Вони допомагають зрозуміти істинне ставлення суб'єкта мовлення до теми, що обговорюється:

- *Bert is sensitive about his public position. In publics. A regular bachelor (J. Cary: 356).*

Ланцюжок сегментованих постпозитивних компонентів, які пов'язані з головним реченням структурно (In publics) і семантично (A regular bachelor), по-новому розставляють смислові акценти і розкривають особисте сприйняття мовцем ідеї публічного іміджу в межах його соціальної групи.

Позитивний або негативний досвід спільної попередньої діяльності та характер відносин комунікантів, що склався, багато в чому детермінує різновид екзистенціональної модальності. Близькі дружні стосунки, наявність спільних знань даної аперцепційної бази забезпечують різноаспектний підхід і до предмету мовлення, що може включати і жартівливо-іронічне ставлення до нього:

- *She could have eaten you at one bite, even without her front teeth. I mean her false ones. For you know her teeth were a weak point with poor Rozzie (J. Cary: 326).*

У наведеному далі прикладі спільне подружнє життя в минулому поєднує автора репліки і предмет мовлення (Sara). Розчленування потенційного синтаксичного цілого (Only way to touch Sara's feelings is to hit her with something harder. On the nose.) – перший крок в іронічних роздумах адресанта з приводу істинної суті її вдачі:

- *Only way to touch Sara's feelings is to hit her with something harder. On the nose. Toko on the Boko. That's her only tender spot (J. Cary: 32).*

Успішне функціонування жартівливо-іронічних висловлювань залежить не тільки від "іронічного досвіду" комунікантів, але й від того, наскільки тісно процес породження, передачі й сприйняття іронічного смислу пов'язаний із контекстуальними і фоновими знаннями учасників КА [2: 77]:

- *What does he reckon he is, your uncle? Some kinda big Gatsby geeser? Maybe this just isn't my world. You're right (H. Kureishi: 98).*

- *How did it go in Paris?*

- *Calamity. Absolute Waterloo. Nobody wants to listen to piano players in Paris /.../ (I. Shaw: 91).*

Однаковий інтелектуальний рівень дозволяє посилання на певні поняття (у прикладах підкреслено) для більш виразної характеристики і для вираження індивідуального бачення предмету мовлення.

У ході КА один із комунікантів може не враховувати конситуацію спілкування. Його партнер, навпаки, будує свої репліки, спираючись саме на компоненти візуально-чуттєвої ситуації. Якщо така мовленнєва взаємодія характеризується ще й різним ставленням адресанта і адресата до теми розмови ("серйозно" : : "жартома"), то в більшості випадків ми можемо говорити про комунікативну невдачу:

"You were hitting eighty-five, you know."

"I didn't know, really, – Michael said. – I guess I wasn't looking. Wagner was pushing me on."

"What do you mean, Wagner? Where is he?"

Michael pointed to the radio. "The music. Richard. He races the blood."

"Turn the goddamn thing off." (I. Shaw: 121)

Таким чином, адекватна актуалізація жартівливо-іронічних висловлювань зумовлюється тим, що всі учасники КА дотримуються однієї модальності у розкритті конкретної теми.

Але в такому випадку не можна стверджувати, що різне ставлення співрозмовників до предмету мовлення завжди спричиняє конфлікт і негативно впливає на їх наступну спільну вербальну/ невербальну діяльність. Привнесення іронічного тону у процес спілкування може лише відображати суб'єктивну оцінку або вказувати на те, що один з партнерів не бажає обговорювати дане питання:

- *He just told me he was demented about you.*

- *Demented. He's just trying out his English vocabulary (I. Shaw: 223).*

(Людина, про яку йде мова, – француз).

- *Where is it exactly, just in case any of your old friends wanted to know.*

- *Nowhere, just in case some of my old friends wanted to know (J. Cary: 42).*

У ході діалогу можуть змінюватися не тільки теми, але й модальності "серйозно", "жартома", "іронічно" [1: 92]. Всі учасники діалогу, який пропонується далі, давно знайомі між собою і добре знають людську сутність один одного. Це дозволяє їм не тільки коректувати мовленнєві/ немовленнєві дії своїх партнерів, але й змінювати різновид загальної екзистенціональної модальності у напрямку від "серйозно" до "іронічно". Така якісна зміна фону також надає можливість ініціатору іронічної модальності торкнутися іншої теми, а саме теми його взаємовідносин з дружиною, які вже давно перестали бути ширими:

"It was lovely in the old days when I used to write one letter sometimes and go out and put it in the box; just one letter. And then – "

"Oh, stop posing," – Billy said. She was standing on the carpet, one hand on a side-table, gazing back into her youth, as if playing a middle-aged part.

"I'm not posing, – she said, and flopped into a chair: I used to love to post a letter, that's all. "

He /Frederick/ said: "She thinks I'm her letter-box, a solid bright red pillar-box to post her letters in. That's what she wants a husband for. " (M. Spark: 29)

Однією з умов успішного функціонування іронічних висловлювань є адекватне сприйняття адресатом іронічного змісту у мові адресанта [2: 76]. Ми повністю погоджуємося з цим твердженням, але вважаємо доцільним дещо його доповнити. Нами визначено ряд випадків, коли один зі співрозмовників свідомо ініціює і поступово актуалізує модальність "іронічно". Його партнер не розпізнає цього смислу, закладеного у висловлюваннях мовця. Проте це не призводить до конфліктної ситуації. Більше того, успішна реалізація комунікативних намірів мовця повністю залежить від нерозуміння слухача, тому що потрібний ефект досягається шляхом протиставлення серйозного та іронічного ставлення до теми розмови. У більшості випадків такий спосіб організації мовленнєвої діяльності використовується комунікантом, коли він розраховує справити враження на третіх осіб у КА, тобто це своєрідна "робота на публіку".

Проаналізуємо наступний діалог:

George: I wouldn't have known it was you.

(Linus swells with pleasure, unaware of the satirical looks behind him.)

Linus: The funny thing is – you know who helped me?

George: No.

Linus: I got a good tip from the Queen.

George: Really?

Linus: Yes.

George: From the Queen, eh?

Linus: She said to me, 'In my job the secret is: never eat pudding.' George: Never eat pudding? Ah. Good tip. Interesting. (He turns to his group who are watching with varying degrees of amusement and disbelief.) Andrew? You should hear this.

Linus: And it's completely transformed me...

(He pivots a moment, to show his still considerable girth.)

George: Well certainly... it works for her.

Linus: Yes.

George: She's looking good.

Linus: She is. God bless her (D. Hare: 64).

Джордж, партійний лідер, недолюблює Лінуса, ведучого телешоу. Він не може прямо цього виразити, тому що вимушений рахуватися з впливом цієї передачі на суспільну думку. Знаючи, що Лінус дотримується дієти і ревно ставиться до зауважень щодо своєї ваги, Джордж вирішує використати цей факт. Його вихідна репліка – це комплімент. Але він набуває абсолютно іншого контекстуального звучання, через те, що результати дієти насправді зовсім незначні. Адресат не відчуває глузування і починає захоплено розповідати про новий спосіб схуднути. Він також не помічає, що Джордж занадто підкреслено виявляє інтерес до цієї проблеми, постійно дублюючи його фрази (*From the Queen, eh?; Never eat pudding? Ah. Good tip. Interesting*). Особиста зацікавленість Лінуса позбавляє його можливості об'єктивно оцінити суть зауваження *"Well certainly... it works for her."* та *"She's looking good"*. Погоджуючись з Джорджем, він посилює іронічно-насмішкуватий фон КА і сприяє реалізації прагматичних цілей свого партнера.

Однією з причин, чому люди відчувають потребу мовленнєвої взаємодії, є необхідність обміну певними повідомленнями на конкретну тематику. Отже, різностороннє вивчення теми мовлення як одного з компонентів процесу спілкування підтверджує її здатність впливати на хід КА, зумовлюючи ступінь успішної реалізації прагматичних інтенцій співрозмовників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухих С.А. Аспект отношения в диалоге // Высказывание и дискурс в прагмалингвистическом аспекте: Сб. научн. тр. – К.: Изд-во КГПИИЯ, 1989. – С. 89-94.
2. Прокофьев Г.Л. Об условиях успешного функционирования иронических высказываний // Высказывание и дискурс в прагмалингвистическом аспекте: Сб. научн. тр. – К.: Изд-во КГПИИЯ, 1989. – С. 75-78.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Cary J. The Horse's Mouth. – Harmondsworth: Penguin Books, 1979. – 375 p.
2. Kureishi H. My Beautiful Laundrette. – London: Faber and Faber Limited, 1986. – 66 p.
3. Shaw I. The Top of the Hill. – London: A NEL Open Market Edition, 1980. – 320 p.
4. Spark M. The Public Image. – Moscow: Progress Publishers, 1976. – 105 p.
5. Hare D. The Absence of War. – London: Faber and Faber Limited, 1993. – 110 p.

Матеріал надійшов до редакції 23.12.02 р.

Павленко Л. І. Выражение экзистенциональной модальности в экспликационных структурах английско-го коллоквиального синтаксиса.

В статье анализируется возможность возникновения шутливого или ироничного тона как способа выражения личного отношения участников КА к теме разговора.

Pavlenko L. I. Means of Expressing Existential Modality in Explicative Structures of English Colloquial Syntax.

The author considers the possibility of using humorous or ironical tone to express personal attitude of interlocutors to the subject of the dialogue.